

LITTERATUR

SVEN OTTO LITTORIN:

IT'S ALIVE – ROGERNOMICS EFTER 10 ÅR

Det finns några finansministrar som förändrar världen; eller åtminstone de ekonomisk-politiska förutsättningarna i sina egna länder. Många av dem skriver också sina memoarer efter det avslutade värvet. Under senare år har t ex Thatchers Nigel Lawson givit ut den tusensidiga *The view from No 11* – en ytterst välskriven nutids-historisk skildring av det goda 80-talet. Kjell-Olof Feldts *Alla dessa dagar* från 1991 är redan smått klassisk som en inre skildring av Rosornas Krig.

Fortsätta systemskiftet

Nya Zeelands finansminister under systemskiftet där i mitten av 80-talet hette Roger Douglas. Han var socialdemokrat och tillträdde i en period då nyzeeländsk ekonomi såg minst lika dystert ut som den svenska när det var som värst. Douglas har inte skrivit några memoarer för att lägga historien tillrätta i efterhand. Istället vill Roger Douglas skapa ny his-

Roger Douglas, *Unfinished Business*, Random House NZ Ltd, Auckland, New Zealand, 1993.

toria genom att fortsätta systemskiftet. Hans bok *Unfinished Business* kan sägas vara den motsvarighet till finansplan som han aldrig hann lägga fram.

När Labour tog över regeringsmakten 1984 var ekonomin präglad av protektionism, omfattande regleringar och undertryckt inflation. En närmast aggressiv inkomstpolic fördes, där regeringen aktivt bestämde lönerna som en tredje part i förhandlingarna. Penningpolitiken fördes med hjälp av räntetak och kreditregleringar. Prisstopp hade blivit svaret på den höga inflationen, ibland runt 20 procent per år.

Arbetslösheten sjunker

Efter valet 1984 inledde Roger Douglas ett fullständigt systemskifte. Det började med ett avregleringsprogram, som likt Norman Macraes *Avregleringarnas majbrasa* gjorde rent hus med decenniernas hämmande regler och byråkratiska konstruktioner. Alla löne- och priskontroller avskaffades omedelbart, förutom de på hyror och energi som avvecklades successivt mellan 1985 och 1988. Kredit och valutaregleringarna togs bort. Export-

subventionerna trappades av från 1985, tariffer och kvoteringar 1988. Jordbruket avreglerades i sin helhet. Skattesystemet har också förenklats och marginalskatterna halverats från en högsta marginalskattesats på 66 procent till 33 procent. En rad privatiseringar har genomförts.

Systemskiftets arkitekt

Resultatet av förändringsarbetet är anmärkningsvärt. Konkurrenskraften har förbättrats avsevärt, inflationstakten är ca 1 procent och tillväxttakten ca 3 procent – bland OECD:s högsta. Samtidigt har räntorna (såväl korta som långa) kunnat bringas ned från nivåer mellan 15 och 20 procent till runt 5 procent. Arbetslösheten har nu också börjat sjunka; från knappt 12 procent när det var som värst till ca 9 procent idag.

Socialdemokraten Roger Douglas, arkitekten bakom det systemskifte som kommit att kallas *Rogernomics*, tvingades avgå 1988 efter en strid med sin egen partiledare. Därefter har det borgerliga National Party vunnit två val – det senaste i november 1993 med mycket knapp majoritet. Under denna period har förändringsarbetet fortsatt, om än i makligare tempo.

Detta faktum irriterar den förre finansministern. Istället för att, som så många andra fd finansministrar, skriva memoarer har Roger Douglas tröttnat på vad han kallar "den politiska tepausen". I sin bok *Unfinished Business* drar Douglas upp sin vision – inklusive mycket kon-

kretra handlingsplaner – för fortsättningen på systemskiftet. Douglas konstaterar: "Domedagsprofeterna har rätt i endast en sak: det här landets problem är inte över. Arbetet är inte på långa vägar avslutat."

Negativ spiral

Douglas menar i sin bok att budgetunderskottet nu måste elimineras om inte räntorna skall börja stiga och därmed undergräva ekonomin så att nya jobb inte kommer att skapas lika fort som annars vore fallet. Genom de så kallade automatiska stabilisatorerna (utgifter som blir högre under lågkonjunktur som t ex arbetslöshetsförsäkring etc) riskerar de offentliga utgifterna att stiga än mer liksom budgetunderskottet. Risken för att åter hamna i en negativ spiral är uppenbar.

Douglas föreslår mot denna bakgrund att majoriteten av dagens statsutgifter ersätts med ett system av obligatoriska försäkringar när det gäller pensionssystemet och fria avgifter när det gäller andra (idag offentliga) tjänster i kombination med betydligt lägre, ja slutligen nästan obefintliga, skatter på såväl inkomst som konsumtion. Den offentliga sektorn kommer vid år 2020 vara mycket liten – de offentliga utgifterna skärs reellt ned med 70 procent. Staten kommer i Douglas vision i princip uteslutande ägna sig åt inre och yttre säkerhet i kombination med en individuell välfärdspolitik på existensminimivå. Det är detta som i den svenska debatten kallas nattväktarstaten.

Samtidigt som ekonomin skall saneras

på utgiftssidan måste även inkomstsidan förändras. För det första bör marginalskatten försvinna genom att inkomstskatten görs proportionell. Douglas skriver: "Varför skall medelinkomsttagarna beskattas hårt bara för att sedan få tillbaka pengarna i någon annan form? (...) Vore det inte bättre att dramatiskt sänka skatterna för dessa människor och låta dem köpa de tjänster de behöver direkt, t ex utbildning och hälsovård?"

Bara momsens kvar

Roger Douglas föreslår vidare att all inkomstskatt och all bolagsskatt successivt avskaffas under de kommande tjugo åren. Douglas vill också att olika punktskatter successivt helt avvecklas inom 20 år. Momsen skall sänkas till 12,5 procent och vara statens huvudsakliga, i princip enda, skatteinkomstkälla.

Statsskulden skulle under samma period kunna elimineras, delvis genom fortsatta privatiseringar av statliga företag – t ex NZ Post, det statliga elföretaget, TV-bolaget, järnvägarna, kolgruvorna och de offentliga sjukhusen – idag till-

sammans värda runt 20 miljarder dollar.

Plattform

Boken är inte bara ett spännande och konkret inlägg i den nyzeeländska välfärdsdebatten. Den har också kommit att utgöra plattformen för en ny organisation som Douglas tillsammans med en handfull andra tidigare labourmän startat. Denna organisation – ACT, the Association for Consumers and Taxpayers – vill helt enkelt fungera som saltet i välfärdsdebatten. Roger Douglas slutsats är nämligen den, att bästa sättet att hjälpa de svaga i samhället är att avskaffa välfärdsstaten och ersätta den med ett välfärds-samhälle med tillväxt och välstånd.

Bara det faktum att en respekterad samhällsdebattör initierar en sådan debatt är vällovligt. Att det till på köpet råkar vara en fd socialdemokratisk finansminister är befriande. När får vi se Allan Larsson föreslå avskaffad marginalskatt och offentliga utgifter på under 20 procent av BNP? Och när kommer skattebetalarnas och konsumenternas väl att stå i centrum istället för särintressenas?